

УДК 792.2.071.2.028.075(477.64-213ап) (045)
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/47-2-4>

Марія МІЩЕНКО,
orcid.org/0000-0002-2053-9607
аспірантка кафедри організації театральної справи імені І. Д. Безгіна
Київського національного університету театру, кіно і телебачення імені І. К. Карпенка-Карого
(Київ, Україна) mish.mariia@gmail.com

АКТОРСЬКИЙ ТА РЕЖИСЕРСЬКИЙ ПОРТРЕТ КЕРМАНІЧА ЗАПОРІЗЬКОГО ТЕАТРУ ІМ. ЩОРСА – В.Г. МАГАРА. ВПЛИВ НА ВИХОВАННЯ АКТОРСЬКИХ ПОКОЛІНЬ

Ім'я майстра сцени Володимира Магара увійшло в історію як одного з визначних театральних режисерів, провідних організаторів театральної справи в Україні у період ХХ століття. Автор у статті пропонує загалом присвятити увагу професіоналізму та самобутньому таланту актора, режисера В.Г. Магара у співпраці із провідними акторами сцени і розглянути вплив режисера на збагачення скарбниці української культури та виховання у суспільстві театральної культури.

У статті розглянуто та узагальнено надбання майстра сцени В.Г. Магара, який увійшов в історію як видатний радянський актор, режисер у середині ХХ століття, що сприяв розвитку Закарпатського та Запорізького державних театрів, і у життя кожного з них привніс нові творчі зміни. У статті простежено переважно досвід популяризації театрального мистецтва у Запорізькій області.

Суттєвий зміст статті розкрито завдяки вивченню впливу на виховання акторських поколінь «щорсівців» як акторів та найвірніших послідовників, які назавжди збагатили у собі артистизм і відчуття ритму умінням швидко перевтілюватися і виконувати ролі різних героїв, а також продовжили шлях їх майстра В.Г. Магара і продовжували й надалі послідовно формувати репертуар театру в героїко-романтичному напрямі.

У запропонованому дослідженні розкрито акторський, режисерський портрет В.Г. Магара за документами, матеріалами з державних архівів України, нотатками, загадками, монографічними дослідженнями та періодичними газетними виданнями. Дослідження праць підкреслюють внутрішню індивідуальність, особливість цієї постаті. Володимир Герасимович Магар мав репутацію високого професіонала та людини, цілком відданої своїй справі. Основний зміст статті становить аналіз акторського та режисерського спадку майстра.

Ключові слова: режисер В. Г. Магар, творчий портрет актора, колектив щорсівців, основоположник героїко-романтичного напрямку у театрі.

Mariia MISHCHENKO,
orcid.org/0000-0002-2053-9607
Graduate student at the Bezgin Department of Organization of Theatrical Affairs
Kyiv National University of Theatre, Cinema and Television name I. K. Karpenko-Karyi
(Kyiv, Ukraine) mish.mariia@gmail.com

THE ACTOR'S AND STAGE DIRECTOR'S PORTRAIT OF THE MANAGER OF ZAPORIZHZHIA THEATRE NAMED AFTER SHCHORS – V. G. MAGAR. INFLUENCE ON THE EDUCATION OF THE ACTOR'S GENERATIONS

The name of Volodymyr Magar left a mark in history as one of the outstanding stage directors, leading organizers of the theatre activity in Ukraine in the 20th century. The author of the article proposes to pay attention to professionalism and unique talent of the actor and stage director V. G. Magar in cooperation with the leading stage actors as well as consider the influence of the stage director on enriching the treasure-house of culture and cultivating the theatrical culture in the society.

The paper considers and generalizes achievements of the stage master V. G. Magar who went down in history as a famous Soviet actor, stage director, and manager in the middle of the 20th century who facilitated the development of Zakarpatsky and Zaporizhzhia national theatres and brought about new creative changes in the life of both of them. The paper mainly provides insight into the experience of popularization of theatrical art in Zaporizhzhia oblast.

The essential meaning of the paper was discovered owing to the study of the influence on the education of the acting generations of Shchors actors as the most faithful successors who enriched their artistry and sense of rhythm for ages by means of skills to quickly transform and perform the roles of various heroes. They also continued the activity of their master V.G. Magar; that is why thereafter they kept to the consistent formation of the repertoire in the heroic and romantic movement.

The proposed research provides insight into the actor's and stage director's portrait of V.G. Magar based on documents, records from the national archives of Ukraine, notes, memories, monograph researches and periodicals. The researches of the works emphasize the internal individuality, peculiarity of this personality. Volodymyr Magar had a reputation of a professional and a dedicated person. The main content of the article represents the analysis of the master's heritage in acting and directing.

Key words: stage director V. Magar, creative portrait of the actor, actors' team of the theatre named after Shchors, the founder of heroic and romantic style in theatre.

Актуальність дослідження. Запропонована тема дослідження «Аналіз акторського і режисерського портрету В.Г. Магара» спирається на порівняльний аналіз акторських та режисерських праць майстра, його найкращих мистецьких надбань, розкриває організаційні здібності та оповідає про найяскравіші сторінки життя майстра, співпрацю з колегами, драматургами й адаптацію сценічного твору та інтертекстуальних включень. Слід нагадати, що багато літератури середини та третини другої половини ХХ століття було написано у душі соціалістичного реалізму. На сучасному етапі в аналізі цих праць автор намагається простежувати розуміння подій, що підлягали верифікації. Головним акцентом постає завдання простежити, які тенденції та сценічні прояви допомагали режисерові В.Г. Магарові у театрі зберігати уособлену професійно-мистецьку позицію. Нині спостерігаємо, що для того часу характерною ознакою передбачалося перенесення сутності сценічного життя вистави відповідно до реалій, де виставу повинні були сприймати глядачі не як інструмент ідеологічного напрямку, бо, зрештою, це спонукало б їх бути інертними до соціальних процесів. І тому ідея самої п'єси набувала іншої окраси, де в образно-візуальному баченні вистава по-особливому мала бути донесена режисером і сприйнята внутрішнім світом глядачів. Не викликає сумніву, що формування особливих ідеологічних настанов для митців і стало основою мислення у спілкуванні як між режисером та глядачами, так і між режисером та акторами. Орієнтованість режисером у цьому сенсі акторських праць стала дуже важливою рисою, де актори відображали життя головних героїв вистави у поєднанні з декоративною та візуальною умовністю, і це дозволяло розкрити їм повноцінно психологічний стан їх персонажів. У цьому й полягало головне надзавдання для режисера В.Г. Магара – він мав вказувати необхідні ідеали та мотиви, які би пізніше набували особливого забарвлення, виходячи із власних і колективних можливостей. Тому режисер стає своєрідним «маяком» із місією донести змістовну кількість ідеологічних настанов і при цьому з'єднати цілісність самого задуму, де рівень якості самої вистави та її масштабність будуть складниками та відображенням критерію успіху й уподобання глядачів.

У запропонованому дослідженні розглянуто постать В.Г. Магара, що є нині історично важливою сторінкою в організації театральної справи й українського театрального мистецтва у середині ХХ століття. Також тема вдало розглядається для розуміння процесів і подій, які надалі вплинули на функціонування театру.

Наукова новизна полягає в розширенні уявлень про доцільність у дослідженні україномовного репертуару у російськомовному середовищі, що і є засобом розвитку національної самосвідомості та суттєвим показником збагачення скарбниці української культури, у дослідженні результати запроваджуються у науковий обіг вперше.

Аналіз досліджень та публікацій. У запропонованому дослідженні розкрито акторський, режисерський портрет В.Г. Магара за документами, матеріалами з державних архівів України, нотатками, монографічними дослідженнями та періодичними газетними виданнями. Дослідження праць підкреслюють внутрішню індивідуальність, особливість цієї постаті. Автор у статті пропонує загалом присвятити увагу професіоналізму і самобутньому таланту актора, режисера В. Магара у співпраці з провідними акторами сцени і розглянути вплив режисера на збагачення скарбниці української культури та виховання у суспільстві театральної культури.

У підготовці статті було звернуто особливу увагу на монографічні праці театрознавця В.М. Гайдабури, що працював у Запорізькому музично-драматичному театрі ім. Щорса завідувачим літературної частини й особисто знав В.Г. Магара. Також автором було віднайдене в архіві Запорізької області багато інформації з першоджерел (фонд Р-5107) і знакові на той час протоколи та накази Ради Народних Комісарів УРСР і Центрального комітету КП(б)У, що вводилися на той час у культурну політику регіону та держави.

Саме за документами з архіву, нотатками, згадками, монографічними дослідженнями театрознавців В. Гайдабури, П. Тернюка, Ю. Ягнич та періодичними газетними виданнями «Комсомолец Запоріжжя», «Запорізька Січ» і ще багатьма іншими матеріалами автором здійснено спробу розкрити творчий портрет і особливість легендарного радянського актора та режисера – Володимира Герасимовича Магара.

Мета полягає у розкритті акторських та режисерських праць В.Г. Магара і в узагальненні у статті його найкращих мистецьких надбань для українського театрального мистецтва.

Виклад основного матеріалу. У дослідженнях статей та публікацій із газетних видань висвітлюється портрет режисера й актора В.Г. Магара як людини, наділеної великою силою волі, професіоналізмом, щирою любов'ю до театру та жагою до життя. Його манера виховання суспільства зводилася до зацікавлення театральною культурою, він і його колектив підкорювали українськими

виставами, гумором та колоритом українських народних пісень і танців сценічні простори багатьох регіонів Радянської Республіки. Вистави грали українською мовою навіть у Росії, сценічні простори та зали поринали у духовно-моральну та художньо-естетичну атмосферу, впливаючи на збагачення культури індивіда, і більшість глядачів, хоч і не знала тоді української, навчалася її розуміти, будучи прихильною до акторів, до вистави та самого театру. Таким чином, люди навчалися поважати цілий український народ, його традиції, етнос і право на життя.

Володимир Магар розумів, що завдання театру було набагато ширшими, що необхідно було не тільки зацікавити глядачів репертуаром чи розкрити повноцінний зміст п'єси, розкрити образи персонажів у контексті запропонованих подій, а й ідеологічно виявити підтекст п'єси, його глибину, проникливість, щоб глядач сприймав виставу як власну настанову серця, душі і мав віру до відродження своєї країни.

В. Магар знав добре психологію людей і розумів політичні обставини, тому у його діяльності як організатора театральної справи та режисера було простежено дві цілі: перша ціль – це спонукати людей до глибоких роздумів і через вистави навчати важливих правил життя, вселяти віру в майбутнє, відображати головні цінності життя, у яких театр ставав зразком життєвих сценаріїв, був для людей незмінним помічником, де люди навчилися мати повагу до власної національної культури, йти пліч-о-пліч до бою, подолати лихо і повернути чисте небо над головою. Друга ціль – бути серед найкращих; у цьому майстрові допомагала мудрість, що тяжіла до неймовірної винахідливості, сміливості, хитрості й відвазі бути товаришем, другом багатьох керівників і державних діячів країни. В. Магар був розумною людиною і мав давні добрі взаємостосунки з Л.І. Брежневим, товаришував і мав підтримку А.І. Гайового (Першого секретаря Запорізького обласного комітету Компартії України), який із захопленням і цікавістю постійно був присутній на репетиціях майстра. Тож, як ми розуміємо, за досить короткий час В. Магар справив особливе професійне враження від своєї роботи, а у творчому пошуку форм і стилів режисер шукав засоби, щоб театр ставав й для інших джерелом радості та натхнення.

Однак В. Магар, як і інші митці, знаходився під наглядом органів управління, що опікувались ідеологією та координували мистецькі напрями як театру, так і власне акторів, що спроможні були виховувати глядачів у дусі неухильного додержання принципів національної політики партії.

Також театр не міг оминати як політичного втручання, так і закликів про боротьбу з усілякими ухвалами та пережитками. У той період мало дозволяли режисерам, бо, як ми знаємо, під наглядом художніх рад знаходилися всі театри. Тож, імовірно, у цілях зміцнення державності діяч мав намір акцентувати увагу на українській культурі, збагаченні українських традицій, і в період його гастролей у Росії із передбачених раніше цілей ми можемо з рецензій та публікацій простежувати намір зберегти єдність та державність України.

Володимир Герасимовичу пощастило протягом 29 років майже одночасно бути художнім керівником театру ім. М. Щорса, головним режисером, актором і директором театру.

В. Магар у юні роки носив сценічний псевдонім «Райський». Тоді успіх ще маловідомого актора та режисера Володимира Магара розпочався завдяки далекоглядності талановитої актриси Лілії Броневської, що одночасно почала працювати з ним у Першотравневому пересувному робітничо-селянському театрі (на Єлисаветградщині). Дотримуючись настанови Лілії Броневської та прагнучи вдосконалити режисерську майстерність, Володимир Герасимович здобув професійну освіту, без якої, ймовірно, не зміг би бути головним режисером театру. В. Магар навчався спочатку в Києві, а згодом і у Москві, слухав лекції та знайомився зі зразками українського та російського театрального мистецтва. Практику з акторської та режисерської майстерності В. Магар здобув у театрі імені І. Франка, у Художньому та Малому театрах. Із вдячністю Володимир Магар згадував про своїх учителів – Гната Петровича Юру та Костянтина Олександровича Зубова, які збагатили його творчий досвід.

Володимир Магар був також учнем дослідника театру П. Руліна, який у вивченні історії театру поставив принципово нові запитання та завдання до театру, закликав своїх учнів до вивчення формальних та соціологічних аспектів театру і намагався акцентувати увагу на унікальності театрального явища.

Після закінчення навчання В. Магар працював у театрі Київської обласної ради професійних спілок (КОРПС), який обслуговував районні центри та села Київщини, а також робітничі селища та шахти Донбасу (Тернюк, 1962: 10). І якщо говорити про історіографію театру, то після довготривалих гастролей у Донбасі тривалістю у півтори роки театр було переведено у листопаді 1932 року в Житомир. Очоловав театр на той час Ф. Гамалій, і вже у наступному році керівник театру погодився на прохання з'єднати творчі

сили власного колективу із колективом Першого Житомирського обласного українського театру, яким керував М. Натусь.

Однак слід наголосити, що дещо інакше щодо вищезазначеного зазначає причасний етап до театру В. Магара театрознавець В. Гайдабура: «Після закінчення інституту Володимир Магар деякий час працює на посаді директора санпросвіти. А з початку сезону 1936 року призначається художнім керівником Київського театру імені КОРПС, який базувався у Житомирі» (Гайдабура, 1979: 22).

У вересні 1937 року було ухвалено закріпити стаціонарно у Житомирі Київський драматичний пересувний театр імені М. Щорса. Однак, як відомо з періодики та монографічних праць В. Магара, В. Гайдабури, П. Тернюка та Ю. Ягничя, умови для колективу В. Магара були нелегкими. Актори й на протязі багатьох років, опікуючись роботою на стаціонарі, продовжували безперервно у постійних пересувних умовах свою працю (склад трупи ділився одночасно на декілька бригад, і це давало змогу охопити колективом у гастрольних турах більшу площу їхньої діяльності), і завдячуючи тому, що театр постійно гастролював, колектив набув широкої популярності не тільки в республіці, а й за її межами.

Театр М. Щорса часто гастролював у місті Києві. Так, наприклад, у приміщенні Київського театру ім. І. Франка (у період 7–18 липня 1938 р.) колектив успішно показував славетну виставу «Щорс», яка стала відразу найбільш прославленою із вистав режисера В. Магара та знаменною для нього на протязі й наступних багатьох десятиліть.

Як відомо, Володимир Магар дружив із Гнатом Юрою, і орієнтиром для нього завжди був театр ім. І. Франка. До того ж деякі артисти пізніше перейшли до трупи Володимира Магара (в Запорізький театр ім. М. Щорса) із штату Київського театру ім. І. Франка.

І вже коли театр ім. Щорса переїде у післявоєнний час до Запоріжжя і буде знаходитися на стаціонарі (з 1953 р. театр отримав власне приміщення), саме у цей період розпочнуться його яскраві часи (1950–1960-ті роки), і не тільки стаціонарна праця, а й гастролі у містах Української РСР та у інших провідних радянських регіонах, а також у самому центрі Соціалістичної Радянської Республіки – Росії.

Театр ім. М. Щорса часто гастролював у Ростові-на-Дону, Новочеркаську, Азові та біля шахт Червоного Суліна. Театральні критики постійно друкували схвальні відгуки про художнє оформлення вистав. Рецензії друкувались у періодичних виданнях на сторінках газет «Комсомо-

лець», «Молот» та «Вечірній Ростов». У перерахованих газетних виданнях, які також зберігаються у Ф-5107 в Державному архіві Запорізької області, можна простежити від рецензентів відзнаку про високу театральну культуру виконавців і режисера-постановника.

В. Магар у побудові сценічної дії та простору часто використовував принцип відкритої, незавершеної композиції, у якій неначе сценічне життя персонажів продовжувалося за лаштунками. В. Магар не випадково підкреслював і прикмети українських обрядів з українськими народними танцями та піснями гостей. Так В. Магар як режисер вистави через свята чи драматичні події відображав, що у сценічному просторі свобода людей та їх кохання були як на полі битви, а також він неодноразово проводив символічні паралелі персонажів із вистави з життям людей, які так само відвойовували своє право на щастя.

Одного разу, за згадкою В. Магара, вони показували бійцям виставу «Майська ніч», і після вистави солдат сказав: «Ми збережемо у своїх серцях спогади про вашу хорошу виставу. Ідучи в бій за Батьківщину, всі, як один, будемо пам'ятати, що, захищаючи її, ми захищаємо всі наші досягнення, в тому числі й наше чудове мистецтво». У повоєнні роки актори виступали на імпровізованому сценічному майданчику, зробленому з ящиків, вкритих наметами. Нерідко під час виконання пісні музичний акомпанемент змінювався стрільбою із зеніток. Тоді оголошували антракт, і він тривав, доки не відганяли ворогів. Як тільки бої припинялися, актори виходили з укриття і концерт знов продовжувався (Магар, 1961: 10) (*у ред. автора – М.М.*).

У праці В. Магара як режисера простежувалися точно розроблені, чіткі, логічні та виразні мізансцени, що допомагали їх виконавцям яскраво акцентувати певні місця тієї чи іншої сцени, влучно розкривати внутрішній стан героїв, з'являтися перед глядачем у найвигідніших ракурсах на сценічному майданчику.

Як режисер В. Магар завжди старанно шукав для своїх персонажів нових типових деталей і відповідних рухів, жестів, манери поведінки, мовлення, які подекуди для характеристики образу мали не менше значення, ніж слово. Він спостерігав за життям, мав хист підмічати вдалі рухи, інтонації, жести і використовував все це у виставах. Він залюбки відвідував колгоспні бригади, збори, масові народні розваги і навіть міг відвідати гуртожиток якогось підприємства, а коли він знаходив щось цікаве, казав: «Ось воно, саме життя... Це ж просто просить у виставу!». Так він намагався

збагатити ролі й образи героїв вистави, завдячуючи життєвим обставинам, які в нього виникали з огляду на життя інших людей.

Театрознавець В. Гайдабура вдало помічав, як із щирістю і переконливістю грав драматичні ролі В. Магар. Іще у юні роки він створив дуже складний образ Гайдая із «Загибелі ескадри», що виділився *геройко-романтичним характером*, де герой мав складні внутрішні суперечності у характері. Надалі у репертуарі В. Магара з'являються глибоко переконливі ролі: Харитоновна («За тих хто в морі!») та Боженка у виставі «Щорс» Ю. Дольда-Михайлика. У цих ролях, які В. Магар як актор сповнював своєю душевністю, він щиро хвилював глядачів. Його герої були життєво правдиві, розкриті в усьому багатстві їхнього духовного світу і в усій складності їхніх характерів.

У комедії О. Корнійчука «Над Дніпром» Володимир Магар виступив як режисер і актор, у виставі зіграв роль Сома. Цю виставу було високо оцінено, і у рецензіях газетних видань публікації свідчать, що вистава – одна із найкращих у республіці. Іще у публікаціях одну з найкращих комедійних ролей В. Магара було визнано в образі Галушки «В степах України».

«Володимир Герасимович став постановником багатьох вистав. Москва писала схвальні відгуки про його роботу. Це – найвища планка правди. На той час не було йому рівних», – *згадує актриса Тетяна Мірошніченко, а також актриса пригадує*: «А я чомусь грала в його постановках не українок, а, як правило, іноземок. «...». Минуло багато років, але ми всі, хто знав В. Магара, часто намагаємось передбачити, як би він сказав про ту чи іншу виставу. «...». А як він проводив репетиції!». «...». «От сидить В. Магар на репетиції. Таке враження, що дримає. Раптом його голос: «Ну куди ви ото піднялися аж на гальорку? Спустіться! Що ви граєте?». Бувало, Магар нагримає на нас. На артисток каже: «Ви хіба артистки? Ви – кухарки». А після репетиції затримає на годину-дві, стає перед усіма на коліна й каже: «Простіть мені!» Ми готові кинутись й плакати, піднімаємо його, щоб він цього не робив. Це особлива була людина!» (Середа, 2009) (*курсив у ред. автора – М. М.*).

У творчому житті режисера Володимира Магара однією зі створених ним прим стала чарівна актриса Анастасія Морозова. У публікації Т. Нещерет написано: «Їй став близьким і зрозумілим романтичний напрям творчості режисера і всього колективу» (Нещерет, 1970: 3). Анастасія Морозова була надзвичайною актрисою, її чуттєвість була поєднана з неймовірною величністю, її героїні одночасно поєднували жінок із вели-

кою сердечною теплотою і з непохитною волею. Це був дивовижний тандем режисера Володимира Магара та актриси Анастасії Морозової.

У іншій статті Т. Нещерет зазначає: «А. Морозова грала провідні ролі у театрі сучасного та класичного репертуару. І навпаки, була актриса, що не грала головних ролей у театрі, – А. Покорська. Однак актриса мала інші сценічні прояви, і це відчуття ритму й динаміки, що у виставі завдяки її характерним образам і її зовнішності розкривали загалом художні прояви та колорит української класики. А. Покорська увійшла до колективу з першого дня існування, тоді до аматорського драматичного гуртка, яким керував В. Магар і у який із часом увійшли професійні артисти Херсонського театру й утворили Першотравневий робітничо-селянський театр» (Нещерет, 1994: 3) (*у ред. автора – М. М.*).

З багатьох акторів, з якими співпрацював Володимир Герасимович, хочеться згадати насамперед про Олександра Гапона, який ще юнаком свого часу приїхав у театр ім. М. Щорса до Володимира Герасимовича з гармошкою і проголосив, що має намір бути актором у театрі. Це була смішна й одночасно сумна розмова, бо тоді як директор і головний режисер В.Г. Магар відмовив хлопцеві й порадив здобути професійну освіту. Хлопець поїхав сумним додому, але ця зустріч не стала для нього даремною, бо на прощання Володимир Герасимович, щоб підтримати юнака, проголосив: «Ти в мене будеш ще Народним артистом!». Дійсно так трапилося, що пізніше Олександр Гапон став одним із найвідданіших учнів Володимира Герасимовича Магара, а пізніше – Народним артистом України.

У своєму інтерв'ю у газетній періодиці журналу «Danapris», що раніше випускав Запорізький академічний обласний український музично-драматичний театр ім. В.Г. Магара, Олександр Гапон згадує: «Виплеканий В. Магаром Запорізький театр ім. Щорса був одним із фундаторів українського мистецтва. Ми скільки їздили на гастролі – грала виключно українською мовою, і глядачі дуже добре приймали нас: начебто і не знали мови, але любили українську культуру, на наших виставах завжди був аншлаг. В. Магар був прекрасний психолог, знав закони реклами. Взагалі тодішній театр імені Щорса дуже любили: сюди приїжджали і композитори відомі – П. Майборода, М. Полонський, О. Радченко, і драматурги тут відкривали свої нові п'єси. А які артисти грала у виставах Володимира Магара! Наталія Ужвій приїжджала (грала в «Украденому щасті»), Амвросій Бучма (Макара Діброву грав), Іван Паторжинський

(в «Запорозжці за Дунаєм» партію Карпа виконував). Це було за щастя грати у виставі В. Магара (Гапон, 2009: 4) (*курсив у ред. автора – М. М.*).

Вагомим прикладом визнання та служіння театрові слід вважати творчість Лілії Броневської. Актриса у творчій роботі була вимоглива, але почасти й самотня. Лілія Казимирівна була уважна до молодого поповнення трупі театру. Щасливою почувалася жінка тільки тоді, коли між зйомками до неї приїжджав її син. Як відомо, вона була матір'ю всесвітньо відомого актора, народного артиста України Миколи Гринька, який знімався у багатьох кінофільмах і насамперед своє визнання та славу отримав за ролі у фільмах А. Тарковського.

Микола Гринько також працював свого часу у Запорізькому театрі ім. М. Щорса. Він у колі творчих постатей знаходився з дитинства, спілкувався з дитячих років із Амвросієм Бучмою, Оксаною Петрусенко, Володимиром Данченком та іншими визначними діячами. Однак саме Володимир Магар першим помітив у ньому обдарування майбутнього артиста. Пізніше, коли хлопець почав працювати актором у театрі ім. М. Щорса, то він відразу став центральним персонажем у всіх театральних рецензіях, які виходили у ті часи у періодичних та газетних виданнях у місті.

Театрознавець Тетяна Нещерет уособлено згадувала про знаменну в житті театру ім. М. Щорса актрису Лілію Броневську. З публікації (Нещерет, 1992: 3) стає відомо, що у 1968 році актриса Лілія Казимирівна назавжди залишила сцену, вийшовши на пенсію. Тоді до зали глядачів було запрошено увесь колектив театру, на сцені поруч із банкетним столиком стояло крісло, у якому й сиділа схвильована жінка. Керівник театру висловив подяку Лілії Казимирівні за її багаторічне служіння театрові, побажав усього найкращого, молодь піднесла квіти. І от піднялась Лілія Казимирівна та від хвилювання ледь сказала короткі слова та опустила на коліна і на прощання мовчки поцілувала сцену. Актриса безмежно любила цей театр і пронесла ту любов на все своє життя.

Театр був для акторів цілою родиною, а інколи навіть більше – він поєднував людей та й створював цю родину. Такий союз трапився з Іваном Смолієм і Лідією Смолій.

Сьогодні маловідомий факт, що зірку свого таланту на Запорізькій сцені вдалося запалити й славетному театральному діячу Федорові Стригуну. Його акторський хист вбачав режисер Володимир Магар, тому задіяв у великій кількості нових вистав. Однак режисерові стало відомо, що юнак також таємно листувався у цей час із театром ім. Марії Заньковецької і навіть мав намір перейти

на запрошення до цього театру. Тоді Володимир Герасимович був у розпачі, оскільки завчасно ввів актора у 5–8 нових вистав (у Державному архіві Запорізької області автором було віднайдено документи, де у письмі Володимир Магар як художній керівник і режисер сповіщає про підготовку вистав до нового сезону у театрі ім. М. Щорса та аргументує прогалини і визнає, що даремно він ввів талановитого хлопця у велику кількість нових постановок; у листі одразу сповіщалося про двох молодих акторів, які тоді мали намір перейти до театру ім. М. Заньковецької, і тому й означено цифрою *від п'яти до восьми вистав*). Цю подію слід вважати дивовижним збігом обставин, бо на ті часи для багатьох акторів надважким завданням було потрапити до колективу, оскільки у славетному театрі ім. Щорса мріяли опинитися актори навіть зі столиці.

Найкращим чином зазначеному визнанню у творчому житті режисера В. Магара передували дві славетні для театру ім. М. Щорса події. Перша пов'язана у долі В. Магара та його колективу щорсівців із подією великого значення, коли у 1954 році у зв'язку із 300-річчям возз'єднання України з Росією театр ім. Щорса представив виставу «Богдан Хмельницький» (під керівництвом В. Магара і режисерами Ф. Портновим та Л. Броневською). Тоді у публікації газетного видання (Запорізка Січ, 1995: 3) вистава проголошувалась як «Епопея народної боротьби». Історична драма О. Корнійчука «Богдан Хмельницький» у режисерській праці В.Г. Магара стала на той час його вже другою знаковою інсценізацією цієї вистави. До речі, вперше поставлено було виставу ще тоді, коли театр працював на стаціонарі у Житомирі, тоді й театр один із перших возив її у 1939 році на гастролі до Львову, що незадовго до того став радянським.

Найбільше визнання В.Г. Магар отримав як один із найкращих майстрів української сцени та режисерів, коли серед провідних театрів України Запорізький театр ім. Щорса у 1960 році виставою «Щорс» був представлений на Декаді української літератури та мистецтва у Москві.

Символічною й знаковою у творчості та житті для В. Магара стала вистава «Сторінка щоденника» О. Корнійчука, яку він вирішив поставити у театрі. Володимир Магар у виставі «Сторінка щоденника» О. Корнійчука зіграв роль Іларіона Грози, його образ засвідчив, як багато ще міг зробити великий артист на сцені. За роль Іларіона Грози митця було відзначено премією ім. І. Карпенка-Карого. Роль було виконано із психологічною заглибленістю. На основі зрілих

філософських роздумів та із широтою образних узагальнень інсценізація вистави вимагала вдумливого пошуку, а оскільки цією п'єсою режисер захопився особливо, то з кожним виконавцем працював довго та ретельно. Свою ж роль Іларіона Грози готував майже наодинці, ніби сповідь, про яку поки що ніхто не повинен знати. «Щорсівці» знали, що, вирішивши поточні справи, Володимир Герасимович сидів у кабінеті і ретельно повторював свій текст, хоча вже давно знав його досконало напам'ять. Тоді здавалося, що ось уже вкотре людина перебирає, ніби коштовності, важливі для неї спогади. Як зерно образу режисер виносив на сцену любов і гідність. Його персонаж – великої волі, людина подвигу, що стверджує недоторканно чистий моральний світ, любить у людині та у природі усе прекрасне і вважає потрібним карати за зрадництво. Так, у своєму монолозі І. Гроза сповіщав про свої роздуми та найвищі моральні критерії. Однак його сповідь пов'язана була не із проханням про відпущення гріхів. Це була відчайдушна атака своїх сумнівів та страхів. (Гайдабура, 1978: 81–82) (*із змінами у ред. автора М.М.*). Суперечливими явищами в персонажі Іларіоні Грозі постали одночасно мораль, його життєві принципи та кохання, і у цьому сенсі герой намагався прийняти правильне рішення для себе у своєму житті, однак воно повинно було бути лише одне... Ця роль стала своєрідною щирою сповіддю митця В.Г. Магара.

Доля В. Магара немислима була без театру, а театр і був усім у житті. Гармонійне поєднання у ньому зберігалось у повноті усіх професійних якостей митця. Талановитий актор та театральний режисер В.Г. Магар був одним із перших професійних фундаторів театральної справи у післявоєнний час у місті Запоріжжі та в місті Ужгороді, Мукачеві (на Закарпатті). Слід нагадати маловідомий факт, що відразу ж у післявоєнний час Володимир Герасимович взяв на себе одночасно декілька обов'язків: перше – це сприяти розвитку і збагаченню театральної культури всієї Запорізької області та бути керівником, директором, головним режисером, актором театру ім. М. Щорса (м. Запоріжжя), друге – керувати відкриттям

нового тоді театру на Закарпатті, що тільки-но у післявоєнний час приєдналося до Української Республіки. Володимир Магар сприяв розвитку Закарпатського державного театру і привніс у життя краю нові творчі зміни.

Висновки. Розкрито та узагальнено найкращі мистецькі надбання для українського театрального мистецтва актора і режисера, а також управлінця й організатора театральної справи В.Г. Магара. У дослідженні концептуальних поглядів В.Г. Магара та у вивченні мистецьких процесів було розкрито і певним чином роз'яснено й особисту позицію майстра сцени у його дійсності. Загалом сьогодні необхідно говорити про В.Г. Магара як про знаменного на певній часовій межі в українському театральному мистецтві режисера, чий принципи доречно збігалися з ідеологією партії, але вони також збігалися з його власним відображенням суті у мистецтві. У статті автором надається можливість простежувати динаміку та доцільність україномовного репертуару під керівництвом режисера В.Г. Магара.

Наголошено увагу у статті і на тому, що до очолюваного В. Магором колективу хотіли потрапити навіть актори зі столиці, з самого Києва до театру ім. М. Щорса. І що ж це все могло говорити про цього майстра сцени? Він був неперевершеним! Його учні були не лише для нього друзями й особистостями, які наділені високим професійно-мистецьким обдаруванням, вони були більшим для нього – його дітьми. Вони запам'ятали свого майстра сцени на все життя та у знак вірності назвали себе «щорсівці», і вже навіть тоді, коли майстра не стало, у розмовах і через десятиліття робили акцент на тому, що б на це сказав би сам Володимир Герасимович. Тому у статті поряд із розкриттям творчої позиції діяча В. Магара і розкрито його вплив на виховання акторських поколінь у театрі ім. М. Щорса, де й було означено діяльність таких сценічних діячів та майстрів сцени, як О. Гапон, І. Смолій, Л. Смолій, А. Покорська, Ф. Стригун, М. Гринько, Л. Бронецька, А. Морозова. Цей поважний список значних особистостей можливо продовжити вже у другій статті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гайдабура В.М. А що тато робить у театрі?: альбом пам'яті. Київ: Антиквар. 2011. 240 с.
2. Гайдабура В.М. Запорізький обласний український музично-драматичний театр імені М. О. Щорса. Київ: Мистецтво. 1978. 128 с.
3. Гапон О. Гапон про майстра сцени В. Магара. Запоріжжя: Журнал «Danapris Театр». 2009. С. 4.
4. Магар В.Г. З любов'ю до людини: розповідь про 30-річний творчий шлях Запорізького українського музично-драматичного театру імені М. О. Щорса. Запоріжжя: Кн.-газ. вид-во. 1961. 64 с.
5. Середа В. Життя в театрі і театр у житті Володимира Магара. 2009. URL: https://pilipyurik.com/index.php?option=com_content&view=category&id=53:2009-05-25-08-46-04&Itemid=77&layout=default
6. Театральная энциклопедия В.Г. Магара. Том 3. Москва: «Советская энциклопедия». 1965. С. 615.

7. Тернюк П., Ягніч Ю. Про Володимира Магара: творчий шлях. Київ: Державне видавництво образотворчого мистецтва і музичної літератури УРСР. 1962. 43 с.
8. Матеріали про відрядження театру ім. Щорса до Закарпатської області. Наказ № 2006 від 10 листопада 1945 р. Державний архів Запорізької області. Фонд Р-5107. Оп. 1. Сп. 5. С. 5.
9. Матеріали Міністерства Фінансів УРСР про закінчення довготривалої гастрольної діяльності театру ім. Щорса. Наказ від 8.08.1946 р. Державний архів Запорізької області. Фонд Р-5107. Оп. 1. Сп. 15. С. 30.
10. Матеріали протоколів художньої ради театру ім. Щорса (від 3 лютого до 23 вересня) 1960 р. Державний архів Запорізької області. Фонд Р-5107. Оп. 1. Сп. 166. 11 с.
11. Нещерет Т. Запорізьке двадцятиріччя Магара. Газетне видання «Комсомолец Запоріжжя». 14 травня 1971. С. 3.
12. Нещерет Т. Найвища нагорода. Творчий портрет актриси театру А. І. Морозової. Газетне видання «Комсомолец Запоріжжя». 2 квітня 1970. С. 3.
13. Переписка с Запорожским обкомом КПУ о повышении уровня идеологически-воспитательной работы и изменении репертуарных планов 1950 год. Государственный архив Запорожской области. Фонд Р-5107. Оп. 1. Дело 67. 20 с.
14. Повернення до витоків. Історія в театрі. Про виставу «Богдан Хмельницький». Газетне видання «Запорізька Січ». 23 травня 1995. С. 3.
15. Нещерет Т. Актрисі – 90! А. Л. Покорській актрисі обласного музично-драматичного театру. Газетне видання «Запорізька Січ». 22 лютого 1994. С. 3.
16. Нещерет Т. Актриса Лілія Бронеvська. Газетне видання «Запорізька Січ». 25 липня 1992. С. 3.

REFERENCES

1. Haidabura V.M. A shcho tato robyt v teatri? [What does the father do in the theatre?]. Kyiv: Antykvav. 2011. 128 p. [in Ukrainian].
2. Haidabura V.M. Zaporizkyi oblasnyi ukrainskyi muzychno-dramatychnyi teatr imeni M. O. Shchorsa. [Zaporizhzhia Regional Ukrainian Musical and Dramatic Theatre named after M.O. Shchors]. Kyiv: Mystetstvo. 1978. 128 p. [in Ukrainian].
3. Hapon O. Hapon pro maistra stseny V. Mahara. [Hapon about the master of the scene V. Magar]. Danapris Teatr. 2012. P. 4 [in Ukrainian].
4. Magar V.G. Z liuboviu do liudyny: rozpovid pro 30-richnyi tvorchyi shliakh Zaporizkoho ukrainskoho muzychno-dramatychnoho teatru imeni M. O. Shchorsa. [With love for a person: story about 30-year creative development of Zaporizhzhia Ukrainian Musical and Dramatic Theatre named after M. O. Shchors]. Zaporizhzhia: Kn.-haz. vyd-vo. 1961. 64 p. [in Ukrainian].
5. Sereda V. Zhyttia v teatri i teatr u zhytti Volodymyra Mahara. [Life in the theatre and theatre in the life of V. Magar]. 2009. URL: Retrieved from: https://pilipyurik.com/index.php?option=com_content&view=category&id=53:2009-05-25-08-46-04&Itemid=77&layout=default [in Ukrainian].
6. Teatralnaya entsiklopediya. V.G. Magar. [Theatrical encyclopedia. V. G. Magar.]. Moskva: «Sovetskaya entsiklopediya». Vol. 3. 1964. P. 615 [in Russian].
7. Tereniuk P., Yahnich Yu. Pro Volodymyra Mahara: tvorchyi shliakh. [About Volodymyr Magar: creative path]. Kyiv: Vydavnytstvo obrazotvorchoho mystetstva i muzychnoi literatury URSR. 1962. 43 p. [in Ukrainian].
8. Materialy pro vidriadzhennia teatru im. Shchorsa do Zakarpatskoi oblasti. Nakaz № 2006 vid 10 lystopada 1945 r. Derzhavnyi arkhiv Zaporizkoi oblasti. [Materials about sending the theatre named after Shchors to the Zakarpattia Oblast. The Order No. 2006 (1945, November 10). The State Archiv of the Zaporizhzhya Oblast]. F. P-5107, 1, 5, 5 [in Ukrainian].
9. Materialy Ministerstva Finansiv URSR pro zakinchennia dovhotryvaloi hasrolnoi diialnosti teatru im. Shchorsa. Nakaz vid 8.08.1946 r. Derzhavnyi arkhiv Zaporizkoi oblasti. [Materials of the Ministry of Finance of UkSSR about completing the long-term tour activity of the theatre named after Shchors. The Order. (1946, August 8). The State Archiv of the Zaporizhzhya Oblast]. F. P-5107, 1, 15, 30 [in Ukrainian].
10. Materialy protokoliv khudozhnoi rady teatru im. Shchorsa (vid 3 liutoho do 23 veresnia) 1960 r. Derzhavnyi arkhiv Zaporizkoi oblasti. [Protocols materials of arts council of the theatre named after Shchors (1960, February 3 – September 23). State Archiv of Zaporizhzhia Oblast]. F. P-5107, 1, 166 [in Ukrainian].
11. Neshcheret T. Zaporizke dvadtsiatyrichchia Mahara. [Zaporizhzhia twentieth anniversary of the theatre named after Magar]. Hazetne vydannia «Komsomolets Zaporizhzhia». 14 May 1971. P. 3 [in Ukrainian].
12. Neshcheret T. Naivyshcha nahoroda. Tvorchyi portret aktrysy teatru A. I. Morozovoi. [The highest award. The creative portrait of theatre actress A. I. Morozova]. Hazetne vydannia «Komsomolets Zaporizhzhia». 2 April 1970. P. 3 [in Ukrainian].
13. Perepiska s Zaporozhskim obkomom KPU o povyishenii urovnya ideologicheskivospitatelnoy raboty i izmenenii repertuarnykh planov 1950 god. [Correspondence with Zaporozhye Regional Committee of the Communist Party of Ukraine concerning increasing level of ideologically educational work, changing repertory plans]. State Archiv of Zaporozhye Oblast. 1950. F. P-5107, 1, 67 p. [in Russian].
14. Povernennia do vyotkov. Istoriia v teatri. Pro vystavu «Bohdan Khmelnytskyi». [Return to the beginnings. History in the theatre. About the performance Bohdan Khmelnytskyi]. Hazetne vydannia «Zaporizka Sich». 23 May 1995. P. 3 [in Ukrainian].
15. Neshcheret T. Aktrysi – 90! A. L. Pokorskii aktrysi oblasnoho muzychno-dramatychnoho teatru. [The 90th anniversary of actress! The actress of Regional Musical and Dramatic Theatre A. L. Pokorska]. Hazetne vydannia «Zaporizka Sich». 22 February 1994. P. 3 [in Ukrainian].
16. Neshcheret T. Aktrysa Liliia Bronevaska. [Actress Lilia Bronevaska]. Hazetne vydannia «Zaporizka Sich». 25 July 1922. P. 3 [in Ukrainian].